

Tăng cường quản lý nhà nước đối với mô hình kinh tế chia sẻ tại Việt Nam

Nguyễn Thị Thương Huyền

Nguyễn Thị Thủy

Khoa Kinh tế, Trường Đại học Công nghiệp Quảng Ninh

Kinh tế chia sẻ là một mô hình kinh tế mới phát triển trong bối cảnh của cuộc Cách mạng công nghiệp 4.0. Với sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ thông tin, việc cung cấp sản phẩm dịch vụ tới tay người tiêu dùng đã vượt qua giới hạn về cả khoảng cách thời gian và không gian. Sự phát triển mạnh mẽ của kinh tế chia sẻ đang đặt ra yêu cầu về việc tăng cường công tác quản lý nhà nước để thúc đẩy, tạo điều kiện thuận lợi cho mô hình này phát triển, đóng góp chung vào tăng trưởng kinh tế, đặc biệt trong bối cảnh nền kinh tế bị tác động bởi đại dịch Covid-19.

1. Thách thức trong quản lý nhà nước đối với nền kinh tế chia sẻ tại Việt Nam

Trước xu thế phát triển của công nghệ số và kinh tế số, nền kinh tế chia sẻ đang được các quốc gia nhắc đến về đầy mạnh phát triển. Hiện nay, có rất nhiều định nghĩa khác nhau về kinh tế chia sẻ (sharing economy) với nhiều tên gọi khác nhau như kinh tế cộng tác (collaborative economy), kinh tế theo cầu (on-demand economy), kinh tế nền tảng (platform economy), kinh tế truy cập (access economy)... Tuy nhiên, nhìn chung, tất cả các tên gọi khác của mô hình kinh tế chia sẻ đều có bản chất là một mô hình kinh doanh mới của kinh doanh ngang hàng, tận dụng lợi thế của phát triển công nghệ số giúp tiết kiệm chi phí giao dịch và tiếp cận một số lượng lớn khách hàng thông qua các nền tảng số.

Trong vài năm trở lại đây, khái niệm kinh tế chia sẻ được bắt đầu nhắc nhiều ở Việt Nam. Trên thực tế, Việt Nam là một trong những nước đầu tiên trong ASEAN cho phép thí điểm mô hình kinh doanh ứng dụng dịch vụ công nghệ kết nối vận tải (Uber, Grab...) bắt đầu từ năm 2014 — một trong những hình thức nổi bật của nền kinh tế chia sẻ. Ngay sau khi Uber rút khỏi thị trường, Việt Nam đã chứng kiến một sự phát triển mạnh mẽ của mô hình kinh tế chia sẻ với nhiều hình thức như: taxi công nghệ (Grab, Bee...); Ứng dụng đặt phòng khách sạn; dịch vụ tài chính ứng dụng công nghệ (lendbiz.vn, tima.vn...).

Tuy nhiên, trước sự phát triển như vũ bão của công nghệ số, công tác quản lý nhà nước đối với kinh tế chia sẻ vẫn còn không ít tồn tại, hạn chế. Thậm chí,

các cơ quan quản lý còn khá lúng túng trong việc xác định bản chất và cách thức vận hành, quản lý đối với các loại hình này, bắt nguồn từ việc hoạt động kinh tế chia sẻ với đặc thù công nghệ số nhưng lại có sự đan xen và giao thoa với các hoạt động kinh doanh truyền thống. Điều này cũng dẫn đến những khó khăn trong việc gán trách nhiệm quản lý nhà nước của bộ, ngành nào. Ngoài ra, một minh chứng khác là hầu hết văn bản pháp luật hiện hành như trong Luật Đầu tư năm 2014, Luật DN 2014, và các qui định pháp luật khác như Luật thuế, Luật Thương mại điện tử (Luật giao dịch điện tử 2005 và các văn bản hướng dẫn thi hành). Đồng thời, cũng chưa có quy định cụ thể liên quan đến nghĩa vụ tài chính, nộp thuế đối với quốc gia sở tại. Kinh tế chia sẻ cũng thường gắn liền với hoạt động thương mại điện tử, song Nghị định số 52/2013/NĐ-CP ngày 16/5/2013 về thương mại điện tử hiện nay còn chưa bao quát được hết các hành vi thương mại điện tử trong kinh tế chia sẻ, cũng như trách nhiệm của các bên liên quan đối với người tiêu dùng trong các giao dịch liên quan tới kinh tế chia sẻ... Các qui định về an toàn thông tin cũng còn thiếu liên quan đến việc trách nhiệm các bên khi thông tin bị rò rỉ, mất mát, hay nghiêm trọng hơn là bán thông tin trái phép không được sự đồng ý của khách hàng.

Bên cạnh đó, hiện nay, còn thiếu các chính sách đảm bảo cạnh tranh công bằng giữa kinh tế truyền thống và kinh tế chia sẻ trong từng ngành cụ thể, như sự bất bình đẳng trong đăng ký kinh doanh, trong kiểm soát số lượng xe, trong việc xác định giá thành dịch vụ giữa Grab và các DN taxi truyền thống. Rõ ràng, hiện nay, khung pháp lý về hoạt động kinh doanh hiện nay

vấn “thuần túy” là các quy định kinh doanh truyền thống, mà chưa có các quy định hay điều chỉnh các hoạt động kinh doanh “chia sẻ”, gây khó khăn trong việc phát triển các hoạt động kinh doanh chia sẻ nhằm phát huy tối đa việc tận dụng các nguồn lực dư thừa của xã hội và sử dụng hiệu quả hơn các tài sản sẵn có của xã hội...

Hiện cũng còn thiếu các qui định về quản lý chất lượng sản phẩm hoặc dịch vụ để bảo vệ người tiêu dùng, đặc biệt là xác định rõ hơn nghĩa vụ về bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng trong hoạt động thương mại điện tử có liên quan đến kinh tế chia sẻ. Với các loại hình kinh tế chia sẻ, người cung ứng dịch vụ cũng không được đóng bảo hiểm xã hội và bảo hiểm thất nghiệp; người lao động tham gia vào hình thức kinh doanh này không sở hữu bất kỳ quyền lợi lao động nào; không có một đơn vị nào đứng ra bảo vệ quyền lợi người lao động khi xảy ra vấn đề tranh chấp với đơn vị cung ứng nền tảng. Làm tăng sự quan tâm của Nhà nước đến vấn đề an sinh xã hội cho toàn dân, gia tăng sự bất bình đẳng...

Ngoài ra, vẫn còn khoảng trống về nghĩa vụ thuế của các loại DN trong kinh tế chia sẻ diễn ra tại Việt Nam. Cụ thể, hiện nay đối với các DN có trụ sở ở nước ngoài kinh doanh tại Việt Nam, có doanh thu tại Việt Nam chỉ nộp được thuế thu nhập DN theo phương thức trực tiếp do không quản lý được đầu vào ở nước ngoài và không có trụ sở thường trú tại Việt Nam. Việc chưa hoàn thiện các cơ chế, chính sách quản lý các giao dịch thanh toán điện tử xuyên biên giới để có thể giám sát việc thực hiện nghĩa vụ thuế của các đối tác nước ngoài tham gia vào các hoạt động kinh doanh ở Việt Nam..., tạo nên sự bất bình đẳng giữa DN trong nước và nước ngoài.

2. Định hướng và giải pháp

Đối với chủ trương thúc đẩy phát triển nền kinh tế chia sẻ, tại Đề án thúc đẩy mô hình kinh tế chia sẻ theo Quyết định số 999/QĐ-TTg ngày 12/8/2019, Chính phủ đưa ra một số định hướng trong công tác quản lý nhà nước, trong đó trọng tâm là:

Thứ nhất, quản lý nhà nước cần đảm bảo cho các hoạt động kinh tế hợp pháp được phát triển trong đó có các hoạt động kinh tế chia sẻ; thay đổi tư duy và cách thức quản lý nhà nước cho phù hợp với xu thế phát triển của kinh tế số và cách mạng công nghiệp 4.0; đồng thời nâng cao nhận thức và năng lực của DN, địa phương và người dân về mô hình kinh tế chia sẻ.

Thứ hai, cần tạo lập một môi trường kinh doanh bình đẳng giữa các DN hoạt động kinh tế chia sẻ và DN kinh doanh truyền thống, giữa DN trong nước và DN nước ngoài theo hướng tạo điều kiện và hỗ trợ các DN truyền thống chuyển đổi hình thức kinh doanh;

Nhà nước khuyến khích, ưu tiên tăng cường năng lực đổi mới sáng tạo của DN cung cấp nền tảng; đặt DN vào trung tâm của hệ thống đổi mới sáng tạo; hỗ trợ các DN công nghệ trong nước phát triển tạo lập các nền tảng số, hỗ trợ chuyển đổi số, số hóa ở cấp độ DN và toàn bộ nền kinh tế.

Thứ ba, nâng cao năng lực quản lý của bộ máy nhà nước trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 đáp ứng yêu cầu quản lý và thúc đẩy mô hình kinh tế chia sẻ. Khuyến khích các mô hình kinh tế chia sẻ trên cơ sở phù hợp với lợi ích và trình độ phát triển kinh tế, xã hội của đất nước, đảm bảo tuân thủ các cam kết quốc tế mà Việt Nam đã tham gia. Hạn chế những rủi ro liên quan đến bảo vệ quyền lợi người tiêu dùng và phòng ngừa thất thoát thuế, lẩn tránh thực hiện các nghĩa vụ, trách nhiệm theo quy định của pháp luật.

Nhằm bám sát các định hướng, quan điểm này gắn với việc tăng cường quản lý nhà nước đối với kinh tế chia sẻ, trong thời gian tới, cần tập trung một số giải pháp sau:

Một là, hoàn thiện khuôn khổ hệ thống pháp luật và chính sách hiện hành để quản lý, kiểm tra, giám sát các hoạt động của kinh tế chia sẻ (về đăng ký kinh doanh, thực hiện nghĩa vụ thuế, nghĩa vụ tài chính, nghĩa vụ khai báo thông tin, nghĩa vụ đáp ứng các điều kiện kinh doanh chuyên ngành, nghĩa vụ về thực hiện chính sách bảo hiểm...), đặc biệt cần qui định rõ trách nhiệm giữa các bên trong kinh tế chia sẻ, trách nhiệm của các cơ quan nhà nước trong việc quản lý đối với mô hình kinh doanh này. Tiếp tục cải thiện khung khổ pháp lý, tạo điều kiện thuận lợi và ổn định cho DN nền tảng đổi mới sáng tạo, tiếp cận tài chính, khuyến khích cạnh tranh, hỗ trợ DN thực hiện hoạt động R&D... Rà soát, bãi bỏ các quy định điều kiện kinh doanh không phù hợp đối với lĩnh vực kinh doanh truyền thống và áp dụng chung cho kinh tế chia sẻ. Hoàn thiện các quy định để các tổ chức, cá nhân nước ngoài (không có đại diện ở Việt Nam) phải có trách nhiệm cung cấp thông tin khi có cơ quan quản lý nhà nước yêu cầu...

Hai là, nâng cao năng lực quản lý của bộ máy nhà nước trong bối cảnh cuộc cách mạng công nghiệp 4.0 để khuyến khích và quản lý sự phát triển các hoạt động kinh tế chia sẻ hiện còn đang ở mức thấp. Theo đó, đổi mới quản lý nhà nước theo hướng các Bộ/ngành tăng cường phối hợp với nhau trong công tác điều hành quản lý nhà nước và chia sẻ thông tin; cần có quy chuẩn chung về thu thập xử lý dữ liệu để có thể kết nối, lưu trữ phân tích thông tin làm cơ sở đề ra các chính sách phù hợp trong bối cảnh công nghệ xóa mờ ranh giới giữa các lĩnh vực, ngành nghề; Thúc đẩy xây dựng Chính phủ điện tử giai đoạn 2020-2025...

Bảng 1: Bộ Tài chính trong thúc đẩy mô hình kinh tế chia sẻ

STT	Nhiệm vụ
1	Triển khai ứng dụng công nghệ mới của Cách mạng công nghiệp lần thứ 4 trong lĩnh vực thuế; ban hành và hướng dẫn thực hiện chính sách thuế và quản lý thuế phù hợp đối với hoạt động của kinh tế chia sẻ.
2	Nghiên cứu xây dựng các văn bản hướng dẫn thi hành Luật Quản lý thuế (sửa đổi) đáp ứng yêu cầu quản lý thuế đối với hoạt động kinh tế chia sẻ.
3	Nghiên cứu xây dựng cơ chế chia sẻ thông tin và dữ liệu giữa các cơ quan quản lý nhà nước với cơ quan thuế đáp ứng yêu cầu quản lý thuế đối với hoạt động kinh tế chia sẻ.

Nguồn: Quyết định số 999/QĐ-TTg ngày 12/8/2019

Ba là, xây dựng môi trường cạnh tranh bình đẳng giữa các hoạt động kinh tế chia sẻ và truyền thống. Nhà nước cần có các chính sách thúc đẩy mô hình này theo hướng nới lỏng các điều kiện kinh doanh truyền thống (áp dụng chung cho cả khu vực truyền thống và khu vực kinh tế chia sẻ) đồng thời nâng cao kiểm soát quản lý đối với mô hình kinh tế chia sẻ trong việc cung ứng dịch vụ để tịnh tiến dần sự công bằng giữa truyền thống và công nghệ, gia tăng tính cạnh tranh. Cần phải tạo điều kiện cho các hoạt động kinh tế chia sẻ phát triển đi kèm với những chính sách khuyến khích phù hợp để thúc đẩy kinh tế chia sẻ phát triển đặc biệt với những mô hình kinh tế chia sẻ vì mục đích xã hội và không nên cấm các hoạt động kinh tế này...

Bốn là, xây dựng cơ chế, chính sách giảm thiểu rủi ro cho các bên trong hoạt động kinh tế chia sẻ bao gồm cảnh báo sớm cho người cung cấp dịch vụ, bảo vệ người tiêu dùng. Tạo thị trường cho mọi công dân tham gia vào các hoạt động kinh doanh chia sẻ (bao gồm cả không gian, hàng hóa và kỹ năng). Giải quyết vấn đề nảy sinh trong kinh tế chia sẻ như vấn đề lao động, việc làm, an sinh xã hội... Có chính sách hỗ trợ người cung cấp dịch vụ tham gia vào thị trường (tham gia hoạt động kinh tế chia sẻ) như đơn giản các thủ tục cấp phép, cung cấp các hỗ trợ tài chính cho các cá nhân/DN khởi nghiệp có ý tưởng từ các hoạt động chia sẻ. Nâng cao năng lực hiểu biết và sử dụng dịch vụ kinh tế số, pháp luật về hợp đồng số cho người sử dụng dịch vụ; đảm bảo an toàn lao động và an toàn trong thanh toán các hợp đồng điện tử.

Năm là, nâng cao năng lực quản lý nhà nước bảo đảm an ninh mạng, an toàn thông tin, bảo vệ quyền riêng tư của công dân, tổ chức, đảm bảo chủ quyền trên không gian mạng: Xây dựng cơ chế để các bên trong hoạt động kinh tế chia sẻ có thể kiểm soát việc sử dụng thông tin theo đúng thỏa thuận giữa các bên; thực hiện đầy đủ các cam kết quốc tế về mở cửa thị trường dịch vụ (trong đó có dịch vụ Internet) và về thương mại điện tử nhằm khuyến khích các DN kinh doanh tốt trên nền tảng công nghệ số. Cần có những chính sách hướng dẫn các cá nhân, tổ chức trong và

ngoài nước có trách nhiệm bảo mật thông tin (không cung cấp thông tin cho bên thứ ba ngoại trừ có yêu cầu của các cơ quan quản lý Nhà nước có thẩm quyền và người có thông tin cho phép) và tuyên truyền nghĩa vụ và trách nhiệm trong việc bảo mật thông tin cá nhân của người khác...

Tài liệu tham khảo

Thủ tướng Chính phủ (2019), Quyết định số 999/QĐ-TTg ngày 12/8/2019 phê duyệt Đề án thúc đẩy mô hình kinh tế chia sẻ;

Viện Nghiên cứu quản lý kinh tế Trung ương (2018), Chuyên đề: Thực trạng kinh tế chia sẻ ở Việt Nam: Kiến nghị giải pháp quản lý nhà nước;

Hoàng Văn Cường (2020), Kinh tế chia sẻ: Thực trạng và giải pháp, Viện Nghiên cứu Quản lý Kinh tế Trung ương, Tạp chí Khoa học Công nghệ Việt Nam;

Hà Quang Thanh (2020). Nhận thức về kinh tế chia sẻ và một số giải pháp áp dụng ở Việt Nam, Tạp chí Công thương điện tử, truy cập từ link: <http://tapchicongthuong.vn/bai-viet/nhan-thuc-ve-kinh-te-chia-se-va-mot-so-giai-phap-ap-dung-o-viet-nam-70200.htm>;